

การปรับวิถีคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในสังคมไทยให้สอดคล้องกับ
พระพุทธศาสนา¹

The Application of Concept on Dignity in Thai Society
According to Buddhist Perspective

รัตนะ ปัญญาภา²

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร³

ประพันธ์ ศุภษร⁴

²สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

^{3,4}อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย

^{2,3,4}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

ศักดิ์ศรีตามแนวคิดตะวันตก หมายถึงเกียรติและคุณค่าของบุคคลที่ควรเคารพ, ในสังคมไทย มีการบัญญัติคำว่า ศักดิ์ศรี (Sak Si) มาใช้แปลคำว่า Dignity แต่มีการใช้คำว่า ศักดิ์ศรี (Sak Si) ในสองมิติด้วยกัน คือ มิติทางทฤษฎีในกฎหมายไทย เช่น รัฐธรรมนูญ และมิติทางปฏิบัติ กล่าวคือ การกล่าวอ้างทั่วไปซึ่งสื่อในแง่ของความถือตัว ความหยิ่งทะนงตน ซึ่งคำว่า ศักดิ์ศรี (Sak Si) ในมิติที่สองสอดคล้องกับอุปทานในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิฏฐุปาทาน (การยึดถือความเห็นของตนเป็นใหญ่) กามุปาทาน (การยึดมั่นหลงติดในกาม) สีสัพพตูปาทาน (การยึดถือในข้อปฏิบัติที่ผิดโดยคิดว่าถูกต้อง) และอัตตวาทุปาทาน (การยึดถือในแนวคิดว่ามีตัวตน) ซึ่งทำให้ไม่เปิดใจยอมรับความคิดของผู้อื่น และขัดแย้งกับผู้อื่นได้ง่าย แต่ศักดิ์ศรี

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นพบจากการวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง "รูปแบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านศักดิ์ศรีในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ" พ.ศ.2558

ตามหลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความหมายของศัพท์ Dignity หมายถึง การเอาชนะตนเองและให้อภัยอย่างไม่มีเงื่อนไข ถ้าคนไทยสามารถปรับเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในแง่ลบที่สอดคล้องกับอุปาทาน มาเป็นศักดิ์ศรีในแง่บวกคือการเอาชนะตนเองและการให้อภัยได้ตามหลักพระพุทธศาสนาได้ก็จะสามารถสร้างความสงบสุขได้ตั้งแต่ภายในจิตใจและภายนอกคือสังคมด้วย

คำสำคัญ : ศักดิ์ศรี, สังคมไทย, พระพุทธศาสนา

Abstract

Dignity in Western concept means honor and worth of the person who should be respect. In Thai society, Sak Si which is translated as Dignity is used in two dimensions; first dimension is theory of law e.g., constitution and practice i.e., generally claimed in terms of self-esteem and self-conceited and second dimension is correspond to the clinging in Buddhism i.e., Dittthupādāna (clinging to views), Kamupādāna (clinging to sensuality), Silabbatupādāna (clinging to mere rules and ritual), Attavadupādāna (clinging to ego-belief). These all cling create the narrow mind and deny the ideas of others and it leads to the conflict with others. However, dignity in Buddhism that is consistent with the definition of the term Dignity is to self-conquer and forgive unconditionally. If Thai people can modify the way of thinking about dignity from negative to positive i.e., self-conquer and forgive unconditionally along with Buddhism, it is possible to create from inside mind to outside i.e. society.

Keywords: Dignity, Thai society, Buddhism

ความน่า

นับเป็นสิ่งที่ยากที่จะตอบคำถามว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คืออะไร อะไรคือมาตรการหรือตัวชี้วัดความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ เพราะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นนามธรรม ยิ่งไปกว่านั้น ในอดีตที่ผ่านมามนุษย์อ้างศักดิ์ศรีเพื่อกระทำการหลายอย่างทั้งสร้างสรรค์และไม่สร้างสรรค์ เช่น เมื่อถูกต่อว่าตำหนิอย่างรุนแรง ต้องแก้แค้นหรือเอาคืนอย่างสาสมเพื่อปกป้องศักดิ์ศรีของตัวเอง เมื่อถูกรังแกจากนักศึกษาสถาบันคู่อริจะต้องแก้แค้นให้มากกว่าที่ถูกกระทำเพื่อแสดงศักดิ์ศรีที่เหนือกว่า ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้นับว่าก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสังคมอย่างยิ่งการใช้อำนาจสถาปนาบรรดาศักดิ์ ชนชั้น วงษ์ตระกูล ตำแหน่ง หรือความร่ำรวยเพื่อข่มผู้อื่นและแสดงตนว่าศักดิ์ศรีตนเหนือผู้อื่นก็ก่อให้เกิดความอิจฉาริษยา หรือพฤติกรรมประทุษร้ายเพราะความโกรธจากวาจาใช้อวดนั้น ปัญหาเช่นนี้เกิดจากสาเหตุหลักเพียงความคิดเล็กน้อยที่คิดเอาเองว่าตนสำคัญอย่างสูง นั่นคือ เรื่อง “ศักดิ์ศรี” เท่านั้น จากพจนานุกรมของมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ได้ให้คำนิยามว่า ศักดิ์ศรี หรือ Dignity คือระดับชั้นของควมมีคุณค่า น่าเคารพ เชื้อถือในตัวบุคคล การเห็นแก่ศักดิ์ศรีคือการปฏิบัติตนหรือการได้รับการปฏิบัติตามหลักการพื้นฐานที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความสำคัญ (Hornby, 1996) นิยามนี้มุ่งให้มนุษย์ไว้ศักดิ์ศรีของกันและกัน ด้วยการปฏิบัติต่อกันโดยเห็นว่า ทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน นิยามดังกล่าวจะสอดคล้องกับพฤติกรรมหรือค่านิยมบางประการของชาวตะวันตกที่แตกต่างจากชาวเอเชียหรือคนไทย อาทิ ชาวไทยถือว่า เมื่อหญิงชายรับประทานอาหารร่วมกันผู้ชายต้องจ่ายหรือรับประทานอาหารร่วมกลุ่มกันคนอายุมากกว่าหรือตำแหน่งสูงกว่าต้องเป็นผู้จ่าย แต่ชาวตะวันตกใช้ระบบหารจ่ายเท่ากัน การทำอะไรเสี่ยงอันตรายและผิดกฎหมาย เช่น ขับรถฝ่าไฟแดงได้อย่างปลอดภัยคนไทยบางคนถือว่าตนเองแน่ หรือสุดยอดที่ทำได้ แต่ชาวตะวันตกกลับถือว่า การฝ่าฝืนกฎจราจรทำให้เกิดความรู้อีกตำหนิตัวเองและเสียศักดิ์ศรี เป็นต้น

หากพิจารณาจากแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีต่างๆ ข้างต้น จะเห็นได้ว่า ความคิดของมนุษย์ที่ว่าตนเองมีศักดิ์ศรีนั้นนำไปสู่การทำตัวเหนือหรือข่มผู้อื่น ก่อให้เกิดแนวคิดที่มองตนเองเป็นศูนย์กลาง (Self-Centered Viewpoint) ทำให้ไม่ยอมรับฟังเชื้อถือ

ความคิดของผู้อื่น ย่อมไม่ได้ที่ตนจะเป็นฝ่ายถูกกระทำหรือเสียเปรียบ ซึ่งแนวคิดลักษณะนี้นำไปสู่ความขัดแย้งทั้งภายในตัวบุคคล ระหว่างบุคคล กลุ่ม ชาติพันธุ์ องค์กร ชาติหรือนานาชาติได้ ประเด็นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความขัดแย้งๆ ต่างๆ ดังกล่าว คือ ประเด็นเรื่อง “ศักดิ์ศรี” นั่นเอง คำถามจึงเกิดขึ้นว่า แท้จริงแล้วศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คืออะไร วัดจากคุณสมบัติด้านใดของมนุษย์ การปฏิบัติตนเช่นไร จึงถือว่ายกย่องหรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพราะถ้ามนุษย์ยังฝังแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีในลักษณะที่เอาปัจจัยภายนอก เช่น อำนาจ ผลประโยชน์ หรือชนชั้นเป็นตัววัด ความขัดแย้งของมนุษย์จะไม่มีวันสิ้นสุด และนับวันจะแพร่ขยายตัวมากขึ้น เป็นทวีคูณ คำถามประการที่สองก็คือว่า มนุษย์จะต้องมองประเด็นเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างไร จึงจะสามารถจัดความขัดแย้งทั้งภายในตนและระหว่างตนกับผู้อื่นได้ และสามารถสร้างสันติภาพขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยเห็นว่า มีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจวิธีคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีให้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะนำไปสู่การลดความยึดถือตัวตนทั้งแบบอหังการและมมังการอันก่อให้เกิดการเหยียดหยามดูหมิ่นผู้อื่นและก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างมากมายมหาศาล เป็นแนวทางที่จะทำให้มนุษย์มองมนุษย์ด้วยกันอย่างมีคุณค่าเท่าเทียมกัน และเป็นวิธีที่จะนำไปสู่การหยุดความขัดแย้ง นำสันติภาพสู่สังคมมนุษย์ได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักคำสอนเกี่ยวกับศักดิ์ศรีโดยทั่วไปและการปรับเปลี่ยนแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีให้สอดคล้องตามหลักพระพุทธศาสนาอันเป็นวิธีคิดเชิงสันติวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นพบจากงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านศักดิ์ศรีในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของบทความนี้ไว้เฉพาะในส่วนของการ

ประวัติความคิดเรื่องศักดิ์ศรีจากที่มาก็คือแนวคิดตะวันตก การใช้คำว่าศักดิ์ศรีในสังคมไทย และการประวัติความคิดเรื่องศักดิ์ศรีให้สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก รวมทั้งอรรถกถาฎีกา หนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนา

ความเป็นมาและความหมายของศักดิ์ศรี (Dignity)

ความเป็นมาของคำว่า “ศักดิ์ศรี” (Wuerde) ในทางประวัติศาสตร์ได้มีการนิยามความหมายของศักดิ์ศรีไว้แตกต่างกันออกไป เช่น ในความหมายของชาวโรมัน ศักดิ์ศรี (Dignitas) หมายถึง เกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ ดังนั้น ศักดิ์ศรีในความหมายของชาวโรมัน จึงไม่ใช่เรื่องของบุคคลทุกคน หากแต่หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ได้รับเกียรติจากสาธารณะ (บรเรเจ็ต สิงคะเนติ, 2547) คำว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถูกนำมาใช้ในการแสดงข้อคิดเห็นทั้งด้านศีลธรรม จริยศาสตร์ และการเมืองในประเด็นที่ว่า มนุษย์มีสิทธิภายในตัวเองที่จะได้รับความเคารพและการปฏิบัติต่ออย่างมีศีลธรรม เป็นความเชื่อเชิงปรัชญาอันที่มีอยู่ภายในของตัวบุคคล เป็นสิทธิที่ไม่อาจละเมิดได้ และเชื่อมโยงกับหลักการเรื่องคุณค่าและความเคารพ การนับถือตนเอง ความสามารถในการควบคุมตัวเอง สิทธิมนุษยชน และเหตุเชิงปรัชญาอันอื่นๆ และ คำว่า “dignity” ถูกนำมาใช้เป็นครั้งแรกในภาษาละตินก่อนยุคปฏิวัติ (Renaissance) จากนั้นก็ถูกใช้ในภาษาฝรั่งเศสและภาษาอังกฤษเป็นลำดับสุดท้าย ต่อมาเป็นศัพท์ที่ถูกใช้ในด้านปรัชญายาวนาน และมักถูกตีความและนำไปใช้ในเชิงรัฐศาสตร์ กฎหมาย และวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการวิจัยทางพันธุกรรม หรือแม้แต่ประเด็นการทำการุณยฆาต (euthanasia) และการฆ่าตัวตาย (suicide) ก็มีการอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาเป็นข้อโต้แย้งการกระทำทั้งสองอย่าง (Daneil P. Sulmasy, 1992) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคำที่แปลมาจากคำว่า “Human Dignity” ในภาษาอังกฤษซึ่งเป็นศัพท์ที่นักปรัชญาของประเทศตะวันตกได้บัญญัติขึ้นในยุคที่มีการเรียกร้องสิทธิมนุษยชน (อุดม รัฐอมฤต, นพนธิ สุริยะ และบรเรเจ็ต สิงคะเนติ, 2544) และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์น่าจะแก่นรากแก้วหรือเป็นพื้นฐานของแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน (ทิพรัตน์ เดิมเพ็ชร, 2550)

ตั้งแต่แรกเริ่มชาวโรมัน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรี” หมายถึงเกียรติในทางส่วนบุคคลที่ปรากฏต่อสาธารณะ (ยศศักดิ์ โกลิเยกานนท์, 2540) อย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์จากตัวอักษรโดยการถอดความหมายของศัพท์ คือ ศักดิ์ และ ศรี ศักดิ์หมายถึงฐานะ ศรี หมายถึง สิริ มิ่งขวัญ โดยรวมจึงน่าจะหมายถึง การยอมรับนับถือ สถานภาพของบุคคล ด้วยความที่แนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโรมัน โดยเริ่มจากการเปิดกว้างทางความคิดยอมรับชาติพันธุ์อื่นๆ และการยอมรับในความเสมอภาคของมนุษย์ซึ่งแตกต่างจากสัตว์ ตรงที่มนุษย์สามารถในการใคร่ครวญเกี่ยวกับเหตุผลทำให้สามารถสร้างสรรค์ต่างๆ ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง และพัฒนาขึ้นมาจนมีจิตสำนึกของตนเองและกำหนดความเป็นไปของตนเองได้ท่ามกลางบริบทแห่งเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวเอง ความสามารถเหล่านี้เอื้อก่อปรกขึ้นเป็น “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” (อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, 2544) คำนี้ จึงเป็นเสมือนความคิดที่เป็นบรรทัดฐานและถูกนำมาใช้ในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกของคุณค่าพื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับกันในความคิดเห็น การกล่าวอ้างถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น น่าจะมีที่มาจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่เป็นการหยาบศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่สมควร (ยศศักดิ์ โกลิเยกานนท์, 2540)

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดตะวันตก

เพื่อให้เห็นความหมายและวิธีคิดที่ชัดเจนเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในมิติอื่น ๆ ในที่นี้จึงได้นำแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีตามนัยตะวันตกมากล่าวไว้เป็นเบื้องต้น ทั้งนี้เพราะแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน โดยเริ่มจากการเปิดกว้างทางความคิดยอมรับชาติพันธุ์อื่น ๆ ยอมรับในความเสมอภาคของมนุษย์และมนุษย์แตกต่างจากสัตว์ตรงที่มนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผลและผลทำให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นมาได้ด้วยตนเองและพัฒนาตนเองขึ้นมาจนมีจิตสำนึกของตนเองและกำหนดความเป็นไปของตัวเองได้ท่ามกลางบริบทแห่งเสรีภาพและความเป็นตัวของตัวของตัวเองความสามารถเหล่านี้เอื้อที่ก่อปรกกันขึ้นเป็นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2549) นักปรัชญาสมัยใหม่ 3 คน คือ

อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724-1804) มิลล์ (John Stuart Mill, 1806-1873) และซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre, 1905-1980) มีแนวคิดเรื่องนี้อย่างที่แตกต่างกันตามทรรศนะของคานท์ศักดิ์ศรี (Würde) เป็นคุณค่าภายในที่สมบูรณ์แบบและไม่ใช่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขใด ๆ จุดมุ่งหมายของศักดิ์ศรีไม่ได้มุ่งที่จะเป็นเครื่องมือในการสนองความต้องการของมนุษย์ แต่คานท์เน้นว่า “มนุษย์เป็นเป้าหมายในตัวเอง” (Ends-in-themselves) จึงจำเป็นต้องเห็นคุณค่าและปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยความเคารพสูงสุด มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีด้านคุณธรรมแห่งความเป็นมนุษย์นั้นคือความสามารถในการควบคุมตนเอง (capacity for autonomous action) (Gentzler, 2003) จอห์น สจ๊วต มิลล์ มองว่า ธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดของมิลล์ คือการแสวงหาความสุข แต่ความสุขในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความสุขของปัจเจกบุคคลแต่ควรจะเป็นความสุขมากที่สุด สำหรับคนจำนวนมากที่สุด ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในแนวคิดของมิลล์ คือการยอมเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หากกิจกรรมใดเบียดเบียนความสุขส่วนตัวแต่ส่งผลประโยชน์ต่อผู้อื่นที่มีจำนวนมากกว่า สิ่งนั้น ก็นับว่า เป็นสิ่งประเสริฐ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในแนวคิดของมิลล์ จึงวัดด้วยการเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อความสุขของมหาชน ซาร์ตร์เน้นเรื่องเสรีภาพในฐานะความสามารถที่จะเลือกทำสิ่งใดก็ได้ตามเจตจำนงของตนเองมนุษย์สามารถสร้างชีวิตของตนให้เป็นไปตามความต้องการ มนุษย์ถูกสถาปนาให้มีเสรีภาพเสรีภาพเป็นเพียงสิ่งเดียวที่ผูกมัดมนุษย์อยู่ตลอดเวลาไม่มีจำกัด แต่เสรีภาพจะควบคู่กับความรับผิดชอบเสมอ ซึ่งความรับผิดชอบที่ว่านี้ คือการยอมรับว่า ตนเองเป็นผู้กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเต็มใจรับผลของการกระทำนั้น ศักดิ์ศรีสูงสุดของมนุษย์ คือ ความมีเสรีภาพที่ควบคู่กับความรับผิดชอบ และการเป็นแบบอย่างของมนุษย์ กล่าวคือ การที่เราเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งเท่ากับเราทำตัวเป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ ทั่วไปด้วย (Denise and Peterfreund, 1992)

ศักดิ์ศรีตามแนวคิดในสังคมไทย

สำหรับประเทศไทยการกล่าวอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นเรื่องใหม่ เพราะเพิ่งจะมีการกล่าวอ้างถึงอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นี้มีอยู่ภายในตัวของคนไทยทุกคนในฐานะที่เป็นมนุษย์ และสามารถเข้าใจถึงคุณค่าอันมีอยู่ภายในของตนเองได้ดี เพราะความเป็นมนุษย์นี้ไม่ต้องการให้ผู้อื่นดูเหยียบย่ำ ช่มแวงตนเองหรือปฏิบัติต่อตนเองเหมือนไม่ใช่คน ดังนั้นจึงเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนที่จะปกป้องคุ้มครองตนเองให้พ้นจากการกระทำอันไม่สมควรซึ่งเป็นไปในทางที่ไม่เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ทิพรัตน์ เดิมเพชร, 2550) ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้ถือกำเนิดขึ้น และนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่มีการระบุว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ลงในรัฐธรรมนูญจนได้รับคำชมว่า เป็นรัฐธรรมนูญที่ให้ความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมากที่สุดฉบับหนึ่งในโลก (ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์, 2540)

ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นล่าสุดได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองสิทธิและศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคนไว้หลายมาตรา(สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2557) เช่น มาตรา 28 (การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพ) บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือ ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่วนราชบัณฑิตยสถานบัญญัติคำว่า “ศักดิ์ศรี” เพื่อเป็นคำแปลของคำว่า Dignity ในภาษาอังกฤษ และให้ความหมายว่า เกียรติศักดิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งถ้านิยามความหมายของคำว่า เกียรติศักดิ์ จะพบว่า เกียรติ หมายถึง การยกย่องนับถือ ความมีหน้ามีตา ส่วนคำว่า ศักดิ์ หมายถึง อำนาจ ความสามารถ กำลัง สถานะ ซึ่งตามนัยนี้ ศักดิ์ศรีอาจจะตีความว่า หมายถึงความต้องการเป็นที่ยอมรับ มีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งอาจจะหมายถึง ความมีอำนาจ ความสามารถ พละกำลัง และ สถานะ ตำแหน่ง หน้าที่ต่างๆ ซึ่งตามนัยนี้จะพบว่า เป็นไปในทางสร้างสรรค์ คือมีการตีความในทางบวก แต่กระนั้นก็ตาม จะพบว่า ในสังคมไทย คำว่าศักดิ์ศรีมักถูกอ้างหรือใช้

ในทางที่ไม่สร้างสรรค์ สลื่อไปในลักษณะของการยึดถือความเป็นตัวตนความหยิ่ง ทะนงตน หรือความถือตัว ดังจะเห็นได้จากชุดคำพูด เหล่านี้ เช่น “ฆ่าได้แต่หยาม ไม่ได้ เสียศักดิ์ศรี” “ศักดิ์ศรีที่ค้าคอบ” และอื่น ๆ บางครั้งอาจจะสื่อถึงสถานะ ตำแหน่ง ชนชั้นวรรณะ หรือเพศ ดังจะเห็นปรากฏในเนื้อหาข่าวการทะเลาะวิวาทกันระหว่าง นักศึกษา 2 สถาบัน คือ สถาบันเทคโนโลยีปทุมวันและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมนฑลตะวันออก วิทยาเขตอุเทนถวายทั้งสองฝ่ายต่างอ้างคำว่า ศักดิ์ศรี เพื่อเอาชนะและห้า่กันและกัน โดยอ้างศักดิ์ศรี ดังปรากฏในหัวข้อข่าวที่ว่า “ศึกอุเทน-ปทุมวัน ศักดิ์ศรีที่ค้าคอบ” (ศึกอุเทน-ปทุมวัน ศักดิ์ศรีที่ค้าคอบ, 2557)

การกล่าวอ้างลักษณะนี้ ก่อให้เกิดอารมณ์ร่วมของทั้งสองฝ่ายว่า ฝ่ายตน ศักดิ์ศรีต้องเหนือกว่า ไม่ควรถูกดูหมิ่นเหยียดหยามได้ไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ เมื่อเกิดการกระทบกระทั่งกันหรือการกระทำที่รุนแรง จะต้องมีการแก้แค้นหรือเอาคืน อย่างสาสม หรือสาแก่ใจ จึงจะกู้ศักดิ์ศรีคืนมาได้ ใช้วิธีคิดแบบฆ่าได้แต่หยามไม่ได้ ไม่เช่นนั้นถือว่า เสียศักดิ์ศรีอย่างรุนแรง คำว่า ศักดิ์ศรี จึงถูกอ้างเพื่อใช้ประโยชน์ 2 ด้านคือ เพื่อทำให้ตนดูดีเหนือผู้อื่น และเพื่อทำร้ายข่มเหงผู้อื่น การนำคำนี้ไปใช้ โดยทั่วไปจึงมักจะเป็นไปในทางลบ ดังจะเห็นได้จากคำว่า “หยิ่งในศักดิ์ศรี” พจนานุกรมไทย-อังกฤษ แปลว่า be proud of ... กล่าวคือ ไว้ตัว ไม่ยอมลดตัว เพราะหยิ่งในเกียรติตน (NECTEC's Lexitron Dictionary, 2557) อีกคำหนึ่งคือ “เสียศักดิ์ศรี” พจนานุกรมไทย-อังกฤษ แปลว่า lose one's honour หมายความว่า สูญเสียเกียรติศักดิ์ สูญเสียเกียรติ เช่นประโยคที่ว่า ประธานาธิบดีไซเรียตยอมเสีย ศักดิ์ศรีเดินทางไปเยือนประเทศศัตรู เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (NECTEC's Lexitron Dictionary, 2557) นอกจากนี้ คำว่า ศักดิ์ศรีที่ปรากฏในเนื้อหาข่าว ยังสื่อ คำว่าศักดิ์ศรีในทางลบ เช่น

“ศึกแห่งศักดิ์ศรี! เมียหลวงตบกิ๊กผัวกลางตลาดสด”(ศึกแห่งศักดิ์ศรี! เมียหลวงตบกิ๊กผัวกลางตลาดสด, 2557)

“เหี่ยม! เพื่อนรักหยามศักดิ์ศรี ยิ่งดับ ปิดปากเด็ก 2 ขวบ” (เหี่ยม! เพื่อนรัก หยามศักดิ์ศรี ยิ่งดับ ปิดปากเด็ก 2 ขวบ, 2557)

แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีตามวิธีคิดแบบไทยดังกล่าวมีปรากฏในงานของ พระพยอม กลฺยาโณ เรื่อง “อย่ากัฏฐ” (พระพยอม กลฺยาโณ, 2533) โดยอธิบาย ศักดิ์ศรีในแง่ของปัจจัยด้านลบที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจของมนุษย์ ศักดิ์ศรีมีผล กระทบด้านลบเพราะทำให้คนติดอยู่กับศักดิ์ศรี ศักดิ์ศรีคือปมเชือก ปมเด่น อยาก มีชื่อเสียง อยากมีเกียรติ บุคคลที่จมอยู่กับศักดิ์ศรีในลักษณะนี้ จะตกอยู่ในสภาพ จมไม่ลง เลิกไม่ลง กล่าวคือ ไม่สามารถยอมรับได้ ถ้าตนเองจะเสียหน้าหรือขายหน้า ตัวอย่างเช่น

- บุคคลคนที่ทำธุรกิจจนร่ำรวยแล้ว แต่ยังไม่รู้จักพอ เพราะมูลค่าทางธุรกิจ ยังไม่สูงพอเท่ากับนักธุรกิจคู่แข่ง ถ้ายอมให้เป็นเช่นนั้นถือว่าเสียศักดิ์ศรี
- เมื่อสามีมีภรรยาคนที่สองหรือเมียหน้าอก ภรรยาคนแรกหรือเมียหลวงเกิดความทุกข์ ยอมรับไม่ได้และรู้สึกเสียศักดิ์ศรี จึงต้องหาวิธีให้สามีกลับมาเป็นเหมือน เดิม
- ตำแหน่งกำนันมีศักดิ์ศรีสูงกว่าลูกบ้านทั่วไป

นอกจากนี้ ในงานเรื่องเดียวกัน พระพยอม กลฺยาโณ ยังเสริมความหมาย ของศักดิ์ศรีในแง่บวกด้วยว่า “ความอดกลั้นแท้จริงคือศักดิ์ศรี”(พระราชธรรมนิเทศ, 2548) โดยยกตัวอย่างจากมหาสีหนาทสูตร ซึ่งกล่าวถึงความอดกลั้นของพระบรม โภธิสัตว์เจ้าชายสิทธัตถะหลังจากออกผนวช ต้องเผชิญกับเหตุการณ์เด็กปัสสาวะรดใส่ ปรอยุ่นใส่ เคาไม่แหย่จุมก พระองค์ก็ไม่แสดงความโกรธโดยถือศักดิ์ศรีว่า ตนเป็นบรรณกษัตริย์ กระทั่งได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ แนวคิดลักษณะนี้ ตรงกันข้ามกับวิธีคิดแบบไทยที่กล่าวแล้ว

แม้การใช้คำว่าศักดิ์ศรีในด้านกฎหมายของไทยจะสอดคล้องกับคำว่า Dignity ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่จากวิธีคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ศักดิ์ศรีตามวิธีคิดตามที่เข้าใจและใช้ในสังคมไทยไม่ได้ตรงกับ ความหมายของคำว่า Dignity ตามแนวคิดแบบตะวันตก ทั้งยังสื่อในลักษณะของความยึดถือในตัวตน ยึดมั่นในตำแหน่ง เกียรติยศ และชนชั้น จนก่อตัวกลายเป็น อัตตา หรือ Egotism

ศักดิ์ศรี (Sak Si) ในทัศนะพระพุทธศาสนา

ตามที่กล่าวไว้ในหัวข้อศักดิ์ศรีตามความเข้าใจในสังคมไทย ซึ่งได้ข้อสรุปว่า ศักดิ์ศรีตามนัยดังกล่าวเป็นไปในลักษณะความยึดมั่นหรือยึดติดในตัวตน ตำแหน่ง เกียรติยศ หรือชนชั้น ซึ่งไม่ตรงกับความหมายของ Dignity แต่สอดคล้องกับคำว่า Ego ที่แปลว่า อัตตา, ตัวเอง, ทฤษฎีที่ว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์เพื่อตัวเอง ทั้งสิ้น การเคารพตัวเอง ความเห็นแก่ตัว (วิทย์ เที่ยงบูรณธรรม, 2547) เมื่อวิเคราะห์ตามหลักพระพุทธศาสนา ศักดิ์ศรีตามความเข้าใจดังกล่าว สอดคล้องใกล้เคียงที่สุดกับอุปาทาน ตามที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต, 2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า อุปาทานหมายถึง ความยึดมั่น ความถือมั่นด้วยอำนาจของกิเลส ยึดติดอันเนื่องมาแต่ผูกพันเอาตัวตนเป็นที่ตั้ง เป็นความยึดมั่นอย่างแรงกล้าด้วยอำนาจของกิเลส ซึ่งสอดรับการอ้างศักดิ์ศรีตามความเข้าใจในสังคมไทย เช่น ความยึดถือว่า การยอมให้อภัยถือเป็นความพ่ายแพ้ทำให้เสียศักดิ์ศรีการสูญเสียคนรักให้ผู้อื่น ทำให้เสียศักดิ์ศรี ต้องหาทางเอาคืนมาให้ได้หรือแก้แค้นถึงจะสมศักดิ์ศรี ซึ่งอุปาทานทั้ง 4 ข้อก็สามารถตีความในประเด็นของศักดิ์ศรีตามแนวคิดในสังคมไทยได้ ดังนี้

1. กามุปาทาน หมายถึง ตัวความใคร่อันเป็นกิเลสกามและวัตถุกาม อันหมายถึงใฝ่ภุชชูปะที่นำใคร่ นำพอใจ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2536) ดังที่คัมภีร์ปรมัตถทีปนีอธิบายว่า กามุปาทาน คือ เครื่องยึดมั่น คือกิเลสกาม (กาโม เอว อุปาทานํ กามุปาทานํ) และเครื่องยึดมั่นวัตถุ กาม (กามสฺส อุปาทานํ กามุปาทานํ) (พระญาณธชะ (แลตีสถฺยาตอ), 2546) เป็นต้นหาที่สิ่งสมเป็นนิตยในอารมณ์หนึ่งแล้วถึงความแน่นแฟ้นดังความปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณีว่า ความพอใจคือความใคร่ ความกำหนด คือความใคร่ ความเพติดเพลิน คือความใคร่ต้นหาคือความใคร่ สิ้นเหาคือความใคร่ ความเร่าร้อน คือความใคร่ ความสยบคือความใคร่ ในกามทั้งหลาย อันใดนึ้นชื่อว่า กามุปาทาน (อภิ. สง. (ไทย) 34/217/1220)

ตัวอย่างเหตุการณ์ที่เข้าลักษณะของกามุปาทานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และสะท้อนให้เห็นวิถีคิดในเชิงศักดิ์ศรี ยึดติดในลาภยศ ตำแหน่ง จนไม่ยอมรับความจริง ได้แก่ กรณีของนางสิริมาและนางมาคันทิยา นางสิริมาถูกนางอุตราจ้าง

มาเป็นนางบำเรอให้สามีของนางเป็นเวลา 15 วัน กลับเกิดอาการหึงหวงสามี นางอุตรา ถึงขั้นจะตักเอาน้ำมันเนยใส่ที่กำลังเดือดห้วงสาดใส่หน้านางสิริมา แต่ด้วยอำนาจความเมตตา เนยใสเดือดกลับกลายเป็นน้ำเย็นลูบหน้าเท่านั้น และเมื่อรู้ว่าสิ่งที่นางทำเกิดจากเหตุคือความหึงหวง นางจึงรู้สึกสงสาร จากนั้นนางสิริมาได้กราบขออภัยในสิ่งที่ทำ แต่นางอุตราได้แนะนำให้นางไปขออภัยจากบิดาคือพหูชน เศรษฐีและพระพุทธเจ้าซึ่งบิดาโดยธรรม (ขุ.ธ.(ไทย) 25/223/102) ส่วนนางมาคันทียาโกรธเคืองอาฆาตพระพุทธเจ้าจากพระดำรัสที่ว่า “เรามิได้มีแม่ความพอใจในเมถุนเพราะเห็นนางตันทานางอรดีและนางราคา, ไฉนเล่าจักมีความพอใจเพราะเห็นธิดาของท่านนี้ซึ่งเต็มไปด้วยมูตรและกรีธ, เราไม่ปรารถนาจะถูกตองธิดาของท่านนี้แม้ด้วยเท้า” (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2481) ถือว่าเป็นการดูถูกศักดิ์ศรีหญิงงามอย่างนาง ต่อมาได้ว่าจ้างคนชั้นทาสกรรมกรไปด่าพระพุทธเจ้าอย่างหยาบคาย กรณีตัวอย่างเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นความยึดด้วยอำนาจของกิเลสอย่างแรงกล้าในความอยากมีอยากเป็น ความหลงติดในรูปของตนเองและกามราคะ อันเหนี่ยวนำให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวตน ไม่สามารถปล่อยวาง หรือยอมรับไม่ได้ ถ้าเกิดความสูญเสีย หรือเสียเปรียบ จนเกิดความอาฆาตจองเวรและทำร้ายกันเพื่อกอบกู้ศักดิ์ศรีให้ตนเอง ศักดิ์ศรีตามนัยนี้เข้าข่ายกามุปาทาน

2. ทิฏฐุปาทานคือ ความยึดมั่นถือมั่นในทิฏฐิคือ ความคิดความเห็นที่ตนมีความคิดเห็นเป็นอย่างไร ก็เห็นเป็นถูกไปหมด คนอื่นก็ผิดไปหมด ยึดมั่นในความคิดความเห็นของตัวเองอย่างนี้ เรียกว่า ทิฏฐุปาทาน ในยุคพุทธกาลจะมีลัทธิความเชื่อที่สอนสาวกในทางที่ผิดเป็นมิจฉาทิฏฐิ และยืนยันที่สอนไปในแนวทางนั้น ไม่ยอมรับความคิดเห็นของแนวคิดอื่นๆ รวมทั้งพระพุทธศาสนาด้วย ดังจะปรากฏเหตุการณ์ทำพิธีจมน้ำคำสอนของเจ้าลัทธิต่างๆ กับพระพุทธเจ้าหรือสาวกอยู่เรื่อยๆ การที่ไม่สามารถเปิดใจยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น หรือยอมรับไม่ได้ที่จะมีผู้มาว่ากล่าวตักเตือนตนนั้น จัดเป็นวิธีคิดแบบศักดิ์ศรีประการหนึ่งในสังคมไทย ซึ่งเข้าข่ายทิฏฐุปาทาน อันหมายถึง ความยึดถือผิด ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิดทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิอันเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส หรือมิจฉาทิฏฐิทั้งหมดถือเป็นทิฏฐุปาทาน (อภิ. ส. (ไทย) 34/217/1221)

ตามคำอธิบายในอภิธรรมปิฎก อาจจะได้ความได้โดยสรุปว่า ทิฏฐุปาทาน โดยความยึดมั่นในทิฏฐิ ความเห็น ลัทธิ หรือหลักคำสอนต่างๆ ซึ่งมุ่งเฉพาะธรรมชาติที่ยึดมั่นในความเห็นผิด (บุญมี เมธางกูร และ บุษกร เมธางกูร, 2546) กล่าวคือ การยึดถือความเห็นผิด หมายถึง ความคิดเห็น ลัทธิ ทฤษฎี อุดมการณ์ต่างๆ ที่ยึดถือไว้โดยงมงาย หรือโดยอาการเชิดชูว่า อย่างนี้ อย่างนั้นจริง อย่างอื่นเท็จทั้งนั้น เป็นต้น ทำให้จิตใจคับแคบไม่ยอมรับฟังใคร ตัดโอกาสที่จะได้เจริญปัญญาหรือคิดเข้าข้างตนเองฝ่ายเดียว จนเป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียนบีบคั้นผู้อื่นที่คิดต่างจากตนเอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่ กรณีชัมพูกาชิวก

ชัมพูกาชิวก เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมคือ ชอบรับประทานอุจจาระเป็นอาหาร เมื่อเติบโตไม่ต้องการจะนุ่งผ้า บิดามารดาก็จึงได้พาเขาไปบวชเป็นนักบวชในสำนักของพวกอาชีวก ต่อมาถูกพวกอาชีวกขับไล่เขาออกจากสำนัก ได้มาอาศัยอยู่ที่ใกล้ลำหูลมสาธารณะ ในตอนกลางคืนก็ได้ไปนำเอาอุจจาระมนุษย์มารับประทาน แต่ในตอนกลางวันก็ทำที่เหนียวก้อนหินยกขาขึ้นมาข้างหนึ่ง ยื่นงยหน้าอ้าปากกว้าง เขาบอกผู้คนที่ทั้งหลายว่าที่ต้องยื่นอ้าปากอยู่เสมอ นั่น ก็เพราะเขากินลมเป็นอาหาร ส่วนที่ต้องยื่นด้วยขาข้างเดียวนั้นก็เพราะว่าตัวของเขานั่นมากหากยื่นทั้งสองขาแผ่นดินก็จะสั่นไหว และก็ยังคุ้ยออกมาเป็นตุเป็นตะด้วยว่า “ข้าพเจ้าไม่เคยนั่ง และไม่เคยนอน” ด้วยเหตุนี้ผู้คนจึงเรียกเขาว่า “ชัมพูกะ” หลายคนมานิมนต์ถือเขา และบางคนถึงกับนำอาหารมาให้ แต่ชัมพูกะปฏิเสธโดยกล่าวว่า “เรากินลมอย่างเดียว ไม่กินอาหารอย่างอื่น เพราะเมื่อเรากินอาหารอย่างอื่น ตะบะย่อมเสื่อมไป” เมื่อถูกประชาชนคะยั้นคะยอมากเข้าๆ เขาก็เอาปลายหญ้าคาตามจุ่มลงที่อาหารที่คนนำมาให้ แล้วยกขึ้นไปแต่ที่ปลายลิ้นของตัวเอง แล้วกล่าวว่า “ท่านจงไปเถิด เทำนี่ก็เป็นบุญกุศลที่จะเป็นประโยชน์ และความสุข แก่ท่านทั้งหลายแล้ว” ชัมพูกะดำเนินชีวิตโดยเปลือยกาย รับประทานอุจจาระ ถอนผมด้วยเสี้ยนตาล และนอนบนพื้นดิน เช่นนี้ มาเป็นเวลานานถึง 55 ปี ต่อมาพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด ทรงขอพักค้างแรมด้วย ชัมพูกาชิวะให้พระองค์ประทับที่ถ้ำแห่งหนึ่งในช่วงยามที่ 1 ยามที่ 2 และยามที่ 3 ทำวจาตุมหาราชทั้ง 4 ทำวสัฏกเทวราช และทำวมหาพรหม ได้มาเฝ้า

พระศาสดาตามลำดับ ในช่วงที่ท่านทั้งหลายเหล่านี้มาเฝ้า ท้าวทั้งป้าเกิดความสว่างไสว และซัมพุกาซิวก็ไ้แลเห็นป่าไม้สว่างไสวทั้ง 3 ครั้งนี้ด้วย พอถึงตอนเช้า ซัมพุกาซิวจึงทูลถามพระพุทธเจ้า เมื่อได้คำตอบจึงเกิดความประหลาดใจและยอมรับพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาหลังจากที่พระองค์ทรงชี้แจงว่าสิ่งที่ซัมพุกะทำนั้นเป็นการลงโลก เพราะเขาไม่ใช่ผู้วิเศษอย่างแท้จริง (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2480) ตัวอย่างของซัมพุกะสะท้อนให้เห็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าใช้เพื่อลดความหยิ่งในศักดิ์ศรีของซัมพุกะที่ถือว่าสิ่งที่ตนปฏิบัตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และไม่เคยยอมรับความคิดเห็นของใครมาก่อน ด้วยการแสดงให้เห็นเทพชั้นสูงที่มาเฝ้าพระองค์ในยามราตรี ทำให้ซัมพุกะเปิดใจยอมรับฟังพระธรรมเทศนาจากพระองค์ การยึดถือความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้งลักษณะนี้เป็นการถือศักดิ์ศรีลักษณะหนึ่งที่ปรากฏในสังคมไทย

3. สีลพทุปาทานคือ การยึดมั่นหรือการถือว่า หลักการประพตติ ข้อปฏิบัติ แบบแผน ระเบียบวิธี ขนบธรรมเนียมลัทธิต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ โดยหลงคิดว่า นั่นคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ได้ไตร่ตรองด้วยความรู้ความเข้าใจตามหลักแห่งเหตุผล แม้จะมีบุคคลตักเตือนก็ยังยึดถือว่าถูกต้องโดยไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ถ้ายอมเปลี่ยนแปลงความยึดถือเช่นนั้นตามคำแนะนำของผู้อื่นถือว่าเสียศักดิ์ศรี สีลพทุปาทานจึงมีลักษณะเป็นศักดิ์ศรีประการหนึ่งตามความเข้าใจในสังคมไทยในพระอภิธรรมปิฎก รัมมสังคณี ได้อธิบายไว้ว่า หมายถึงความคิดเห็นที่มองว่า ความคิดที่ว่า ความบริสุทธิ์ย่อมมีได้ด้วยศีล ด้วยพรต ด้วยศีล และพรต เป็นเรื่องนอกศาสนา เป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฎฐิ ความผันแปรแห่งทิฎฐิ เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส (อภิ.สง. (ไทย) 34/217/1222)

ในคำว่า สีลพทุปาทาน ประกอบด้วย 3 คำ คือ สีล ซึ่งหมายถึง ศีล สิ่งที่ควรคงไว้, พต หรือ วตต คือ วัตร หรือ พรต หมายถึงข้อปฏิบัติ รวมกันเป็น ศีลวัตร ศีล ก็คือ ความมีวินัยหรือข้อปฏิบัติ ส่วนวัตร ก็หมายถึงข้อปฏิบัติเช่นเดียวกัน ดังที่พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2546) ได้อธิบายไว้ว่า สีลพทุปาทาน หมายถึงความยึดมั่นในศีลพรต คือหลักประพตติ ข้อปฏิบัติ แบบแผน ระเบียบ วิธี ขนบธรรมเนียม ประเพณี ลัทธิพิธีต่างๆ ถือว่าต้องเป็นอย่างนั้นๆ โดยสักว่ากระทำ

สืบๆ กันมาหรือปฏิบัติตามๆ กันไปอย่างงมงาย หรือโดยนิยามว่า ชลิ่ง ว่าศักดิ์สิทธิ์ มิได้เป็นไปด้วยความรู้ความเข้าใจตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุและผลตัวอย่างที่ชัดเจน คือ กรณีที่พระเทพทัตเห็นว่าการปฏิบัติตามวัตร (ข้อปฏิบัติ) ⁵ ข้อเป็นสิ่งที่ควรทำ จึงทูลขอให้พระพุทธเจ้าบัญญัติให้คณะสงฆ์ถือเป็นข้อปฏิบัติตลอดชีวิต (ยาวชีวิต) แต่เมื่อพระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธ ก็รู้สึกเสียน้ำหรือเสียศักดิ์ศรี จึงโกรธเคืองอาฆาต และก่อเวรกับพระพุทธเจ้าอย่างไม่ลดละ

4. อุตตวาทุปาทาน อุตตวาทุปาทาน แปลตามศัพท์ประกอบด้วย อุตต แปลว่า ตน วาทุ แปลว่า การพูด หรือคำพูด และ ทุปาทาน คือ การยึดมั่นถือมั่น รวมความว่า ความยึดมั่นถือมั่นในวาตะของตนเอง หรือวาตะว่ามีตัวตนโดยความหมายก็คือ การยึดมั่นอย่างแรงกล้าว่า มีตัวตนที่สามารถจะมี จะเป็น จะได้อย่างไรที่ตัวเองต้องการได้ อย่างที่ตัวเองต้องการ โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ ที่รวมตัวกันเป็นองค์คณะ กลุ่มจนเกิดเป็นสิ่งๆ หนึ่ง และจักเสื่อมสูญสลายไปตามกาลเวลาตามกฎอนิจจังลักษณะ ดังคำอธิบายในอภิธรรมปิฎก ธัมมสังคณีว่า

ปุถุชนในโลกนี้ ผู้ไม่ได้สดับ ไม่ได้เห็นพระอริยะไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษ ไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการฝึกฝนในธรรมของสัตบุรุษ ย่อมพิจารณาเห็นรูปเป็นตน หรือเห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน หรือเห็นตนในรูป เห็นเวทนาเป็นตนหรือเห็นตนมีเวทนา เห็นเวทนาในตน หรือเห็นตนในเวทนา เห็นสัญญาเป็นตน หรือเห็นตนมีสัญญา เห็นสัญญาในตน หรือเห็นตนในสัญญา เห็นสังขารเป็นตนหรือเห็นตนมีสังขาร เห็นสังขารในตนหรือเห็นตนในสังขาร เห็นวิญญาณเป็นตนหรือเห็นตนมีวิญญาณ เห็นวิญญาณในตน หรือเห็นตนในวิญญาณ ทิฏฐิ ความเห็นผิด ปาหังกูคือทิฏฐิ กันดารคือทิฏฐิ ความเห็นเป็นข้าศึกต่อสัมมาทิฏฐิ ความผันแปรแห่งทิฏฐิ สังโยชนคือ ทิฏฐิ ความยึดถือผิด ความยึดมั่น ความตั้งมั่น ความถือผิด ทางชั่ว ทางผิด ภาวะ ที่ผิด

² วัตร 5 ประการประกอบด้วย 1) ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าสูบ้านมีโทษ 2) ให้ภิกษุถือบิณฑบาตตลอดชีวิต 3) ให้ภิกษุถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต 4) ให้ภิกษุอยู่โคนไม้ตลอดชีวิต และ 5) ให้ภิกษุห้ามฉันเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต

ลัทธิเป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศ ความยึดถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้
นี้เรียกว่าอัตตวาหุปาทาน (อภิ.ส (ไทย) 34/217/1223)

ต่อประเด็นนี้ พระธรรมปิฎกได้อธิบายไว้ว่า อัตตวาหุปาทาน คือการถือมั่น
วาทะว่าตน ความยึดถือสำคัญมั่นหมายว่า นั่นนี่เป็นตน เช่น การมองเบญจขันธ์
เป็นอัตตอย่างหยาบขึ้นมา การยึดมั่นหมายว่า นี่เรา นั่นของเรา จนเป็นเหตุแบ่งแยก
เป็นพวกเรา พวกเขา และเกิดความถือพวก (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2546)คำ
อธิบายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึง ภาวะที่เรียกว่าศักดิ์ศรีตามวิธีคิดใน
สังคมไทย อันได้แก่การยึดถือว่าตนเองเป็นใหญ่ ถือพรรคพวกเป็นใหญ่ หลงติดอยู่
ในความคิดแบบนั้น จนไม่สามารถยอมรับได้ ถ้ามีการดูถูกเหยียดหยามตนเอง หรือ
มีความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตน ถ้าไม่เป็นดังที่ตนยึดถือก็ถือว่าไม่ถูกต้อง การ
ยึดถือวาทะว่ามีตัวตนนั้น ทำให้ภาวะที่เรียกว่า Ego กำเริบขึ้นภายในจิตใจ
ของมนุษย์เป็นศักดิ์ศรีตามวิธีคิดแบบไทย ที่ไม่ใช่ Dignity ตามแนวคิดตะวันตก
ที่มองในแง่ของคุณค่าหรือเกียรติแห่งตน แต่กลับยึดมั่นถือมั่นในกิเลส ที่เกิดขึ้น
จากคำพูดของตน เพื่อการแสดงว่า เป็นตัวตน หรือของตัวของตน ตามที่ได้แสดงออก
เป็นประจำ คำพูดที่มนุษย์เราใช้แสดงว่า เป็นตัวตนของเรา ของเขา ตลอดจน
คำพูดที่แสดงว่า สิ่งนั้นสิ่งนี้ เป็นของตัวของตน หรือของเขาของเรา แต่มีอีกสิ่งหนึ่ง
ที่พึงบังเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน แต่เกิดขึ้นและเป็นไปอย่างแอบแฝงซ่อนเร้นอีกสิ่งหนึ่ง
ด้วยอวิชชา โดยไม่รู้ตัว กลายเป็นความยึดถือหลงติด ยึดเป็นศักดิ์ศรีเช่นนั้นไป
ใครจะกล่าวตักเตือนเป็นอย่างอื่นก็ไม่สามารถยอมรับ ดังจะเห็นได้จากกรณีสัญญาชัย
บริพาชก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2480) ซึ่งเป็น
อาจารย์ของโกลิตมาณพและอุปติสสมาณพ (พระสารีบุตรและโมคคัลลานะ)
แม้ลูกศิษย์สองมาณพได้เห็นทางโมกขธรรมจากการแสดงธรรมของพระอัสสชิเถระ
และไปชวนอาจารย์คือสัญญาชัยบริพาชกบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า สัญญาชัยบริพา
ชกก็ไม่ยอมรับคำเชิญและกล่าวคำในเชิงประชดว่า “ผู้ฉลาดก็จงไปสำนักพระสมณ
โคตม ส่วนผู้โง่งงเขาก็จงมาสู่สำนักเรา” ในเหตุการณ์นี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นสำคัญ
คือการยอมรับไม่ได้ที่ลูกศิษย์ตนเองผันตัวไปนับถือพระพุทธเจ้า ทั้งยังสำคัญว่า
ในลัทธิคำสอนของตนว่า ถูกต้องตามที่ตนเองคิดและเข้าใจ ต้องไม่เป็นอื่นนอกจาก

ที่ตนคิด ภาวะยึดติดในความเป็นตัวตนหนาแน่นแรงกล้า จนไม่สามารถสลายอัตตายอมรับสิ่งใหม่ที่แปลกหรือแตกต่างจากตนได้ เมื่อศักดิ์ศรีคำคือเช่นนี้ จึงไม่สามารถยอมรับได้ที่จะยอมตนไปเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับลูกศิษย์ทั้งสอง ซึ่งพฤติกรรมในลักษณะศักดิ์ศรีคำคือเช่นนี้จะเห็นปรากฏบ่อยครั้งในสังคมไทย เข้าลักษณะของอิตตวาทูปาทานอย่างชัดเจน

จากการพรรณานามาทั้งหมดจะพบว่า ศักดิ์ศรี นั้นมีความซับซ้อนหลากหลายมิติ ถ้ามองในความหมายของคำว่า Dignity ก็จะเป็นในทางบวกคือการให้คุณค่าและเกียรติศักดิ์ของมนุษย์ ส่วนในวิธีคิดแบบไทย จะใช้คำว่า ศักดิ์ศรีในสองมิติ คือ มิติแบบตะวันตกซึ่งปรากฏในกฎหมายไทยเช่นรัฐธรรมนูญ และมิติแบบวิธีคิดที่สะท้อนออกมาเป็นภาษาพูดในลักษณะ “ฆ่าได้แต่หยามไม่ได้” หรือ “ศักดิ์ศรีคำคือ” เป็นต้น ซึ่งเป็นไปในลักษณะของการถือตัว ทะนงตัว ใช้ตัวเองเป็นศูนย์กลางทางความคิด ซึ่งวิธีคิดแบบนี้ไม่ใช่ศักดิ์ศรีในความหมายของ Dignity และเป็นศักดิ์ศรีในความหมายของ Ego คือการถืออัตตานั้นเองในขณะที่ศักดิ์ศรีตามหลักพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสะท้อนให้เห็นสองประเด็นใหญ่ๆ คือ การเอาชนะตัวเองได้และให้อภัยผู้อื่นได้อย่างไม่มีเงื่อนไข คือ ศักดิ์ศรีที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา

การปรับวิธีคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในสังคมไทยให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนา

ด้วยเหตุพระพุทธศาสนาไม่ได้กล่าวถึงคำว่า “ศักดิ์ศรี” อย่างตรงไปตรงมา ในคัมภีร์ ดังนั้น เมื่อจะกล่าวถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความหมาย ซึ่งการตีความดังกล่าว ก็ต้องตีความในสองมิติ คือ มิติแรก ได้แก่การตีความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาตามความหมายของคำว่า Dignity หรือตามแนวคิดแบบตะวันตก ซึ่งเป็นไปในเชิงบวก กล่าวคือ สิ่งที่ทำให้ตนมีเกียรติ มีคุณค่าควรแก่การเคารพนับถือ และ มิติที่สอง ได้แก่ การตีความศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาตามความหมายของศักดิ์ศรีตามความเข้าใจของคนไทย ซึ่งเป็นไปในเชิงลบ ในแง่ของความถือตัว กล่าวคือ การยึดมั่นในตัวตน ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวตามลำดับ ดังนี้

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งมนุษย์ โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์คนหนึ่ง ที่พยายามบำเพ็ญเพียรเป็นระยะเวลายาวนานในแต่ละภพชาติจนกระทั่งได้ตรัสรู้ เป็นพระบรมศาสดาจารย์แห่งมวลมนุษย์และเทพทั้งปวง เป็นบุคคลที่ทรงคุณสมบัติ ที่เรียกว่า วิชชาจรณสมบรูณ์ ซึ่งหมายถึง ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ เป็นผู้สมบูรณ์ทั้งความรู้และการกระทำ หรือทั้งวิชาการและวิธีการ (Technics and Technique) วิชาการคือความรู้ วิธีการคือการกระทำ (พุทธทาสภิกขุ, 2511)

มีคาถาพุทธภาษิตมากมายที่บอกย้ำว่า บุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว พัฒนา ศักยภาพดีแล้ว แม้แต่เทวดาและพรหมก็เคารพบูชาซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงเป็นแบบอย่างอันยิ่งยวดและพระองค์ได้ทรงปฏิบัติภารกิจที่สำคัญอย่างยิ่งยวดประการหนึ่ง คือการประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ ในสมัยพุทธกาลนั้น มนุษย์พากันฝากชีวิตจิตใจ มอบชะตากรรมของตนให้แก่เทพทั้งหลาย ถือว่าเทพเจ้าทั้งหลายเป็นผู้บันดาลชะตากรรมของมนุษย์ มนุษย์มีหน้าที่บวงสรวงอ้อนวอน ทำการสังเวद्यต่าง ๆ ขอร้องเทพเจ้า ให้ยกเว้นปลดเปลื้องให้พ้นจากโทษเคราะห์กรรมต่าง ๆ และขอให้อำนวยลาภผล ประทานรางวัลสิ่งที่ต้องการ จนถึงกับมีการบูชาอัญญ์ เงามนุษย์เอาสัตว์มาบูชาเทวดาก็มี พอพระพุทธเจ้าประสูติ พระองค์ก็ทรงประกาศอิสรภาพให้แก่มนุษย์ทันที ดังจะเห็นได้จากอภิสภาจาที่ว่าเราคือผู้เลิศของโลก เราคือผู้เจริญที่สุดของโลก เราคือผู้ประเสริฐที่สุดของโลก ชาตินี้เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก (ที.ม. (ไทย) 10/32/14)

นี่คือวาจาประกาศอิสรภาพของมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าประกาศแทนมนุษย์ทั้งหลาย บอกให้รู้ว่าต่อไปนี้มีมนุษย์มีอิสรภาพ มนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ พัฒนาได้ ไม่ต้องฝากชะตากรรมไว้กับเทพเจ้า ไม่ต้องบวงสรวงอ้อนวอนขอให้เทวดาโปรดปราน มนุษย์ต้องฝึกตนเอง แม้แต่เทวฤทธิ์มนุษย์ก็มีได้ มนุษย์ที่ฝึกแล้วมีมนุษย์ฤทธิ์ที่ประเสริฐเหนือกว่าเทวฤทธิ์

ในคำประกาศอภิสภาจาของพระพุทธเจ้าข้างต้นมีคำสำคัญที่สะท้อนถึงความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์อยู่ 3 คำ คือ ความเป็นผู้เลิศ ความเป็นผู้เจริญ และความ

เป็นผู้ประเสริฐ³ (ที.ม.(บาลี) 10/31/8) แสดงถึงความเป็นเลิศหรือยิ่งใหญ่กว่าใคร ๆ หรือสรรพสัตว์ในโลก ผู้วิจัยเห็นว่า นี่คือการประกาศศักดิ์ศรีชั้นสูงสุดของมนุษยชาติ อันเกิดขึ้นจากการบำเพ็ญเพียรบารมีเอาชนะกิเลสภายใน จนก่อให้เกิดคุณค่าและความน่าเคารพนับถือความสามารถในการควบคุมตัวเองและเกียรติศักดิ์ที่สมควรจะได้รับการยอมรับนับถือ ความจริงใจและความเคารพจากผู้อื่น ซึ่งปัจจัยบ่งบอกความเป็นเลิศที่เห็นจากพระพุทธเจ้ามี 2 อย่างคือ การเอาชนะใจตนเองอย่างไม่มีเงื่อนไข และการให้อภัยอย่างไม่สิ้นสุด ดังจะเห็นได้จากการบำเพ็ญบารมีในชาติต่าง ๆ จนกระทั่งในชาติสุดท้าย ก็ยังทรงบำเพ็ญบารมีเพื่อเอาชนะกิเลสมาร และให้อภัยผู้ก่อเวรต่อพระองค์ เช่น พระเวททัต ตลอดจนมาอย่างไม่มีเงื่อนไขจนกระทั่งพระองค์ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ บรรลุนิพพาน ละบาปบุญและเวรกรรมทั้งปวงได้โดยบริบูรณ์สิ้นเชิง สิ่งนี้แสดงถึงความสูงส่งหรือเกียรติอันสูงส่งของมนุษย์ที่ควรค่าแก่การกราบไหว้สักการะอย่างแท้จริง จึงสามารถสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาคือการให้อภัยและชนะใจตนเอง ซึ่งปัจจัยชี้วัดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีดังนี้

1. มนุษย์ในฐานะสัตว์ที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองในสมัยพุทธกาล สังคมอินเดียได้วิวัฒนาการมาจนถึงขั้นที่มีการแบ่งวรรณะดังที่เราทราบกันดีว่ามี 4 วรรณะคือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร นอกจากนี้ ยังมีพวกนอกวรรณะที่เกิดมาจากการผสมระหว่างคนต่างวรรณะเรียกว่าจัณฑาล ซึ่งเป็นคนไม่พึงประสงค์หรือคนชดช้อยแม้กระทั่งเงาก็เป็นที่รังเกียจ จัณฑาลยังถือว่าเป็นพวกที่ต่ำต้อยที่สุด พระพุทธเจ้าทรงพยายามที่จะให้เลิกถือวรรณะ โดยทรงสอนว่า กำเนิดของคนนั้นสำคัญไฉน การกระทำกระทำชั่วสำคัญกว่า ไม่ว่าจะผู้ใดจะอยู่ในวรรณะไหน เมื่อเข้ามาบวชแล้วก็เป็นพุทธบุตรมีฐานะเหมือนกันหมด พระพุทธเจ้าสอนให้พิจารณาหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ด้วยปัญญาไม่ใช่ด้วยอารมณ์ เช่น ความโกรธ ความเกลียด (ประเวศ วัชสี, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์) และได้พยายามปรับเปลี่ยนแนวคิดที่เข้าข่ายถูกดูถูกศักยภาพความเป็นมนุษย์และย่ำยีคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้เป็นไป

³ อคโคหมสมิ โลกสส, เชฏฐโหมสมิ โลกสส, เสฏฐโหมสมิ โลกสส

ในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม และจุดที่เน้นมากก็คือ ความเชื่อเชื่อมั่นในการพัฒนาตามศักยภาพความเป็นมนุษย์

2. มนุษย์ในฐานะสัตว์ที่มีศักยภาพในด้านปัญญาศักยภาพด้านความคิดหรือปัญญาของมนุษย์นับว่าเป็นศักยภาพที่ยิ่งใหญ่ที่ทำให้มนุษย์สามารถมีอำนาจเหนือสิ่งอื่นในโลกได้ และขณะเดียวกันถ้าศักยภาพด้านความคิดและสติปัญญาต่ำก็ย่อมส่งผลกระทบต่อความตกต่ำของชีวิตปัญญามีหน้าที่ทำให้คนรู้จักตนเอง เป็นเครื่องมือขจัดความกลัวอันโง่เขลา (ม.ม. (ไทย) 12/48/39) ทำให้สามารถจำได้อย่างแม่นยำ (ม.ม. (ไทย) 13/25/29) เป็นหลักนำทางแห่งความมุ่งมั่นตั้งใจ (ม.อ. (ไทย) 14/347/404) เป็นเครื่องขึ้นนำอุปมาธรรม (ช.ธ. (ไทย) 25/26/32) เป็นเครื่องมือพันทุกข์ (อง.ทก. (ไทย) 20/30/182) เป็นพลังนำทางสู่ความสุขและความสำเร็จ (ช.ช. (ไทย) 27/4/2) ทำให้สามารถแยกแยะดีชั่วถูกต้อง (ช.ช. (ไทย) 27/92/411)

3. มนุษย์ในฐานะสัตว์ที่มีศักยภาพในการเอาชนะกิเลสศักยภาพในการเอาชนะกิเลสดังกล่าวนี้ หากกล่าวโดยง่าย ได้แก่ การควบคุมตนเองฝืนอำนาจกิเลสใฝ่ต่ำ คือการควบคุมตนเอง ผลลัพธ์ที่จะเกิดจากการควบคุมกิเลสดังกล่าวนี้ คือมนุษย์สามารถที่จะทำอะไรได้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ พระพุทธศาสนาพยายามแสวงหาคคุณค่าอันแท้จริงของคนซึ่งเป็นอิสระจากอึดตาและตัวตน และนี่เองที่เป็นหัวใจสำคัญ เพราะพระพุทธศาสนาถือว่า ตัวตนไม่อาจขึ้นไปทีสิ่งใด ๆ ที่มีอยู่ภายนอก เราไม่อาจเข้าใจถึงตัวตนในแง่ที่เป็นสิ่งมีรูปร่างหรือมีอยู่ในโลกภายนอก เราอาจรู้จักตนเองได้ ก็ต่อเมื่อเรากระทำตามหลักสากลเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ เมื่อเราประพฤติปฏิบัติถูกต้องด้วยศีลธรรม ตัวตนที่แท้จริงก็ปรากฏให้เห็นออกมาเพราะพระพุทธศาสนาเองมีทัศนคติที่ทรงพลังเกี่ยวกับชีวิตและการมีศักยภาพที่ยิ่งใหญ่สำหรับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ (เสนห์ จามริก, 2545) การทำดีที่สุดจึงหมายถึงการฝืนกิเลสฝ่ายต่ำให้ได้มากที่สุด แม้จะถูกตดตีปีดคันและเย้ยวณเพียงใดก็ตาม

สรุป

การกล่าวอ้างหรือใช้คำศัพท์ผิดเพี้ยน เพี้ยนจากความหมายที่แท้จริงของที่มาของแนวคิดดั้งเดิมในสังคมไทยยังปรากฏอยู่อีกมาก ทั้งที่ความหมายหรือแนวคิดเดิมเป็นไปในทางบวกและสร้างสรรค์ รวมทั้งการกล่าวอ้างศักดิ์ศรีด้วยแนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีดั้งเดิมมุ่งให้มนุษย์เคารพในเกียรติและปฏิบัติต่อกันโดยเคารพต่อความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ศัพท์ภาษาอังกฤษคือคำว่า Dignity ในขณะที่สังคมใช้คำภาษาไทยคือ ศักดิ์ศรีในทางลบโดยนัยเกี่ยวกับความหยิ่งทะนงตนเองเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งตรงกับคำว่า Egotism ในภาษาอังกฤษ และตรงกับกิเลสตัวสำคัญตามหลักพระพุทธศาสนา คือ อุปาทาน ซึ่งทำให้ผลของการอ้างศักดิ์ศรีในลักษณะนี้ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในแง่ลบทั้งการทะเลาะวิวาท ความขัดแย้ง ตลอดจนทั้งสงครามก็เป็นได้ การยี่ดิวีคิดดังกล่าวจึงไม่ก่อให้เกิดผลดีต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า พระพุทธศาสนาได้ให้คำตอบเกี่ยวกับศักดิ์ศรีไว้อย่างชัดเจนและพยายามล้มล้างแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีในแง่ลบ ไม่ว่าจะเป็นอุปาทาน (Egotism) ดังจะเห็นได้จากการพยายามล้มล้างแนวคิดเรื่องวรรณะ ซึ่งเข้าข่ายเรื่องศักดิ์ศรีในสังคมไทยด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การปรับวิธีคิดเรื่องศักดิ์ศรีจากบริบทแนวคิดที่ใช้ในสังคมไทยที่สื่อไปในแง่ลบ เราให้เกิดอัตรวาอุปาทาน (Egotism) ให้เป็นไปตามแนวคิดในพระพุทธศาสนา โดยเน้นความมีศักดิ์ศรี ความสูงส่งหรือเกียรติศักดิ์ของมนุษย์ด้วยการกระทำที่เกิดจากวิธีคิด 2 ประการคือ การเอาชนะตนเองให้ได้และการให้อภัยอย่างไม่มีเงื่อนไข ยิ่งเอาชนะตนเองได้ในสถานการณ์ที่บีบคั้นตนเองได้มากเพียงใด และยังสามารถให้อภัยบุคคลที่ทำร้ายตนได้มากแค่ไหน ความประเสริฐ ความสูงส่ง หรือศักดิ์ศรีของบุคคลนั้นยิ่งสูงขึ้นเพียงนั้น ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า อตตทา เหว ชิต์ เสยโย เอาชนะตนได้นั้นแล ประเสริฐที่สุด ซึ่งสามารถตีความได้ว่า มีเกียรติที่สุด มีศักดิ์ศรีที่สุด และปัจจัยชีวิตความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้แก่ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง ความสามารถด้านปัญญา และความสามารถในการเอาชนะกิเลส ซึ่งถ้ามนุษย์ปรับวิธีคิดให้เป็นไปตามลักษณะดังกล่าวนี้ จะก่อให้เกิดสันติสุขอย่างแท้จริงและถาวร จากภายในของบุคคลนั้นๆ สู่ภายนอก กล่าวคือ ครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติ และโลกได้อย่างแท้จริง

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

- ² นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
E-mail: rattana.p@ubru.ac.th
- ³ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ⁴ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

- ทิพรัตน์ เดิมเพชร. (2550) “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : ศึกษากฎเกณฑ์การคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศ และตามกฎหมายภายใน”. **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.**
- บรรเจ็ด สิงคะเนติ. (2547). **หลักการพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน. 2547.
- บุญมี เมธางกูร และ บุษกร เมธางกูร. (2546). **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่ 7.** กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินติ้ง.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2546). **หลักการใช้อำนาจขององค์กรที่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ประเวศ วะสี. (ม.ป.ป.). **พุทธธรรมกับสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พระญาณธชะ (แลดสีญาตอ). (2546). **อภิธรรมมัตถสังคหะ และ ปรมัตถทีปนี.** แปลโดย พระคันธสราภิวังศ์. กรุงเทพฯ : ไทยรายวัน กราฟฟิคเพลท.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : เอส.อาร์.พรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระพยอม กัลยาโณ. (2533). **อย่ากัตกุ ฎไม่ให้มีงกัต ฎกัตเพราะมีฎ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. นนทบุรี : วัดสวนแก้ว.

- พระราชธรรมนิเทศ (พยอมกมลยาโณ). (2548). **อย่ากัดดู : หนังสือที่บอกวิธีป้องกันไม่ให้ถูกกัด**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2511). **เทคนิคความเป็นมนุษย์**. พระนคร : หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนายศักดิ์ ศรีเพ็ญ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2549). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ 10, 12, 14, 14, 25, 20, 27, 44 และ 25**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. (2540). "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540". **วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ยศศักดิ์ โกไศยกานนท์. (2544). **ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต**. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. (2547). **พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ : ซี-แอดยูเคชั่น. **ศึกแห่งศักดิ์ศรี! เมียหลวงตบกักผัวกลางตลาดสด**. ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2557, จาก www.news.tlthai.com/news-clips/3714.html.
- ศึกอุเทน-ปทุมวัน ศักดิ์ศรีที่ค้าคอ**. ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2557, จาก <http://sakdaper.blogspot.com>
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2536). **สัมมาทิฐิตามเถรอธิบายของท่านพระสารีบุตรเถระ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2580). **พระธัมมปัทฏฐกถา แปล ภาค 1 และ 4**. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2581). **พระธัมมปัทฏฐกถา แปล ภาค 2**. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- สำนักงานสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2557). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540**. ค้นคว้าเมื่อ 17 ธันวาคม 2557, จาก [http : //www.nhrc.or.th/2012/wb/th/](http://www.nhrc.or.th/2012/wb/th/)
- เสนห์ จามริก. (2545). **พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- เยี่ยม! เพื่อนรักหยามศักดิ์ศรี ยิงดับ ปิดปากเด็ก 2 ขวบ**.ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2557, จาก www.news.sanook.com/982873/
- อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). **การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540**. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- Daneil P. Sulmasy. (1992). **Death, Dignity, and the Theory of Value**. New York : Saint Vincent's Hospital Manhattan.
- Denise, Theodore C. &Peterfreund, Sheldon. P. (1992). **Great Tradition in Ethics**. (California :Wadworth Publishing Company.
- Gentzler, Jyl. (2003). "What is a Death With Dignity?".**Journal of Medicine and Philosophy**. vol.28 No.4 : 461-487.
- Hornby, A.S. (1996). **Oxford Advanced Learner's Dictionary**. Crowther, Jonathan editor, New York : Oxford University Press.
- NECTEC's Lexitron Dictionary**. ค้นเมื่อ 20 ธันวาคม 2557, จาก <http://dictionary.sanook.com/search/dict-th-en-lexitron>